

KÖZGAZDÁSZ HALLGATÓK PÉNZÜGYI KULTÚRÁJA

FINANCIAL LITERACY OF ECONOMICS STUDENTS

Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar
Kiss MARIETTA egyetemi adjunktus
Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar

Abstract

The crisis of 2008 drew attention to the low level of financial knowledge among the population bringing research into financial literacy to the fore. The literature has given priority to young people, because in order to be able to avoid a future crisis, it is necessary to develop the next generation's financial literacy. In our research financial literacy (described by its three components – financial knowledge, financial behaviour, and financial attitudes) of 3rd year economics students from a Hungarian university was examined and compared to “average” young people from previous studies not receiving financial-economic knowledge in the frame of organized education. Our major findings include that examined students significantly undervalued their own financial knowledge in spite of being above average; their financial behaviour shows no significant difference compared to “average” young people (except the acquisition of information prior to the purchase of financial products) as well as their financial attitudes that is above average similarly to the previous research findings. Besides this we found no evidence of the fact that financial knowledge gained in secondary school increases financial literacy that suggests developing financial literacy is not even late in higher education.

1. Bevezetés

Magyarországot sem kerülte el a 2008-as nemzetközi pénzügyi válság, amely számtalan negatív hatást gyakorolt az ország gazdaságára és társadalmára. A válság kialakulásának okai leginkább a pénzügyi szektorban végbemenő óriási mértékű innovációban keresendő (ÁSZ 2014a), amelynek eredményeként a pénzügyi piacokon egyre összetettebb, mélyebb pénzügyi ismeretet megkövetelő termékek jelentek meg. Hazánk lakosságának jelentős része azonban nem volt birtokában azon pénzügyi-gazdasági ismereteknek, amelyek e bonyolult termékek tudatos használatához elengedhetetlenül szükségesek. Ez a tényleges teherviselő képességnél magasabb kockázat vállalásában és ennek következtében túlzott eladósodottságban mutatkozott meg (Csiszárík-Kocsir 2013).

A válságnak talán egyetlen pozitív hatása létezik: világszerte felhívta a figyelmet a lakosság pénzügyi ismeretei terén jelentkező hiányosságokra (Hornyák 2013) és hozzájárult ahhoz a felismeréshez, hogy az egyes országok jólétének és pénzügyi biztonságának megteremtéséhez elengedhetetlen, hogy mérsékeljék azokat a nemzetgazdasági kockázatokat, amelyek állampolgáraik nem kellően megalapozott pénzügyi döntéseiből erednek (ÁSZ 2014a). Felismerve, hogy a lakosság pénzügyi ismereteinek alacsony szintje káros hatással lehet a gazdaság stabilitására, a pénzügyi kultúra, illetve fejlesztésének igénye egyre inkább előtérbe került a világban, így hazánkban is (ÁSZ 2013).

2. Pénzügyi kultúra

A kutatók már régóta vizsgálják, hogy milyen szerepet töltenek be a kulturális különbségek egy-egy ország gazdaságának működésében és versenyképességében. E kutatások hosszú ideig csak a termelési piacok működésének kulturális összetevőire koncentráltak, majd a pénzpiacok növekvő szerepe felhívta a figyelmüket a pénzügyi kultúra kutatásának és fejlesztésének jelentőségére (Husz, Szántó 2011). Hazánkban a téma csak a 2006–2008-as éveket követően vált igazán aktuálissá, ebben az időszakban ugyanis az ország lakosságának körében kiugróan magas szintre emelkedett a devizaalapú hitelek állománya (Süge 2010).

Béres (2013) szerint amennyiben a lakosság pénzügyi kultúrájának fejlesztése érdekében kívánunk lépéseket tenni, akkor elengedhetetlen fontosságú magának a pénzügyi kultúrának a definiálása, hiszen ha nincs konkrét képünk arról, hogy mit is akarunk fejleszteni, minden ez irányban történő erőfeszítés feleslegessé válik. A pénzügyi kultúra terén végzett eddigi kutatások mindig az adott kutatás céljára, célcsoportjára és kutatási kérdésre fókuszálva határozták meg, hogy mit értenek a pénzügyi kultúra fogalma alatt. E kutatások tanulmányozása során Hung et al. (2009) a pénzügyi kultúra kilencféle megközelítési módját gyűjtötték össze.

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) Nemzetközi Pénzügyi Képzési Hálózata (INFE) a következőképpen definiálta a pénzügyi kultúrát: „a pénzügyi kultúra a tudatosság, ismeretek, attitűdök és viselkedések azon kombinációja, amelyek szükségesek a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalához és az egyéni pénzügyi jólét eléréséhez” (Atkinson, Messy 2012:14). E definícióval összhangban Atkinson és Messy (2012) a pénzügyi kultúrát három jól elkülöníthető alkotóelemre bontotta: a pénzügyi ismeretekre, a pénzügyi viselkedésre, valamint a pénzügyi attitűdökre és preferenciákra. Kutatásunkban mi is ezt a hármas felosztást követjük.

A pénzügyi ismeretek többek között magukba foglalják a pénzügyi termékek, szolgáltatások terén megszerzett informáltságot és a pénzügyi fogalmak (infláció, hozam stb.) ismeretét, és nagyban hozzájárulnak a megfontolt pénzügyi magatartás kialakításához (Atkinson, Messy 2012; Husz, Szántó 2011). A pénzügyi viselkedés a pénzügyi kultúra talán legfontosabb eleme, hiszen meghatározza az egyén pénzügyi jólétét. A pénzügyi viselkedés egyes pozitív magatartásformái – úgymint a megtakarítás, amely meghatározó eleme a pénzügyi biztonság megteremtésének és a hitelektől való függés csökkentésének – növelik a pénzügyi jólétet. A tudatos pénzügyi viselkedés egyik alapja a pénzügyi termékek kiválasztása előtti tájékozódás, ugyanis ha az egyén igyekszik tudatos pénzügyi döntést hozni, így körbenéz a piacon, sokkal nagyobb valószínűséggel választ olyan terméket, amely az igényeinek leginkább megfelel, illetve kisebb eséllyel válik csalás vagy megtévesztés áldozatává. A pénzügyi viselkedésnek vannak azonban negatív magatartásformái is, úgymint a meggondolatlan hitelfelvétel, amely hosszú távon kedvezőtlen hatással van az egyén pénzügyi jólétére. Az attitűdök és preferenciák szintén fontos részét képezik a pénzügyi kultúrának (Atkinson, Messy 2012).

A pénzügyi kultúra három területe közötti kapcsolatot jól leírja Nagy és Tóth (2012), akik szerint az emberek pénzügyekhez kapcsolódó ismereteinek megszerzése már gyermekkorban elkezdődik, a közös családi vásárlások, valamint a zsebpénzzel való gazdálkodás segítségével. Ezek olyan tanulási folyamatok, amelyek során a fiatalok a pénzhez különféle attitűdöket társítanak, melyek aztán a későbbiekben nagymértékben hatással vannak pénzkezelési szokásaikra.

Számos kutatási eredmény alátámasztja, hogy a pénzügyi kultúra hazai szintje alacsony. E felmérések közül fontos kiemelni a Magyar Nemzeti Bank (MNB) által 2006-

ban (MNB 2006), az OECD által 2010-ben (Atkinson, Messy 2012), valamint az Állami Számvevőszék (ÁSZ) által 2013-ban (ÁSZ 2013) koordinált kutatásokat, melyek közül az első és az utolsó kiemelten a fiatal korosztályra fókuszál.

A pénzügyikultúra-kutatások növekvő pénzügyi jelentőségük miatt kiemelten kezelik a fiatal korosztályt, hiszen ahhoz, hogy a jövőben el tudjuk kerülni a 2008-as válsághoz hasonló gazdasági mélypontokat, legalább e generációnak magas szintű pénzügyi ismeretekkel kell rendelkeznie (Hornyák 2011). A pénzügyeket illetően a mai fiatalok tájékozatlanok, hiszen a gazdaság működésével, a pénzügyekkel kapcsolatos ismereteiket az őket körülvevő közegből, szociális tanulás révén szerzik – mely közeg saját maga sem rendelkezik magas szintű pénzügyi kultúrával –, hamis képet alkotva ezáltal a piacgazdaságról (Kovácsné 2013).

A téma Közép-Kelet-Európa országaiban különösen időszerűvé vált, hiszen a rendszerváltást követően létrejött piacgazdasági struktúra és az ennek következtében kialakuló értékrend-változás új pénzügyi szokásrendszert, a szülőktől eltérő hozzáállást és pénzügyi tájékozottságot vár el a fiataloktól (Kovács et al. 2013). Emiatt számos ország nemzetstratégiai kérdésként kezeli a fiatal korosztály pénzügyi kultúrájának fejlesztését (ÁSZ 2014b).

3. Anyag és módszer

Primer kutatásunk célcsoportjaul a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karának (továbbiakban DE GTK) harmadéves, nappali tagozatos hallgatóit választottuk, ugyanis a felsőoktatási képzésben részt vevő diákok életében jelentős szerepet tölt be a pénz, a pénzzel való gazdálkodás. A fiataloknak ebben az életkorban már jellemzően szembe kell nézniük az életüket nagymértékben befolyásoló pénzügyi döntésekkel: igényeljenek-e diákhitelt, melyik banknál nyissanak számlát, illetve milyen formában tartásák a megtakarításaikat.

Az empirikus vizsgálat adatfelvételére 2014. május 5–9. között került sor nyomtatott kérdőívek segítségével. A kérdőív összeállítása során elsősorban az MNB (2006), valamint az OECD (Atkinson, Messy 2012) felmérésére építettünk. A kérdőívet kitöltő 113 hallgató szakok szerinti megoszlása a következőképpen alakult: 74 fő gazdálkodási és menedzsment, 30 fő nemzetközi gazdálkodás és 9 közszolgálati alapszakos hallgató. A minta nem tükrözi a hallgatók szakok szerinti megoszlását, így nem tekinthető reprezentatívnak. A megkérdezett diákok a 21–25 év közötti korosztályba sorolhatók. A kitöltők 36%-a megyeszékhelyen, megyei jogú városban lakik, 35%-uk egyéb városban, 29%-uk pedig községben él. A válaszadók 22%-a vett részt gazdasági-pénzügyi irányú képzésben már a középiskolában.

Legfőbb kutatási kérdésünk az volt, hogy a speciálisan gazdasági-pénzügyi ismereteket nap mint nap, szervezett oktatási rendszer keretében – remélhetőleg – megszerző fiatalok pénzügyi kultúrájában figyelhető-e meg eltérés az „átlagos”, ilyen oktatásban nem részesülő fiatalokhoz képest. Hipotézisünk az, hogy a közgazdász hallgatók magasabb szintű pénzügyi kultúrával rendelkeznek annak mindhárom dimenziójában, mint az „átlagos” fiatalok (H1). Emellett azt is vizsgáltuk, hogy a korábban középiskolában megszerzett gazdasági ismeretek jelentenek-e előnyt az ilyen ismeretekkel korábban nem rendelkezőkhöz képest. Hipotézisünk szerint a középiskolában szerzett gazdasági ismeretek pozitívan befolyásolják a hallgatók pénzügyi kultúráját, annak mindhárom dimenziójában (H2).

A pénzügyi kultúra vizsgálata során a leíró statisztikai módszereken kívül egy- és többváltozós elemzési módszereket (egymintás és páros t-próba, binomiális próba) hasz-

náltunk. A pénzügyi kultúra egyes elemei és a középiskolában szerzett pénzügyi-gazdasági ismeretek közötti kapcsolatot független mintás t-próbával, illetve Khi-négyzet próbával vizsgáltuk.

4. Eredmények és azok értékelése

A kérdőív eredményeinek ismertetése során a pénzügyi kultúra – fent említett – OECD által létrehozott három komponensére fókuszálunk.

4.1. Pénzügyi ismeretek

A megkérdezett diákok pénzügyi ismereteit hét kérdéssel mértük, melyek közül három gyakorlati példákon keresztül vizsgálta a fiatalok témában való jártasságát, míg négy a mindennapi életben gyakran előforduló, a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalához elengedhetetlen pénzügyi fogalmak ismeretét tárta fel, azaz az elméleti tudást tesztelte.

Az első kérdés az osztást (mint matematikai műveletet) vizsgálta egy nyitott kérdés segítségével, megadva a szabad válaszadást a hallgatóknak. Az inflációval és hozamszámítással kapcsolatos gyakorlati tudás mérését zárt kérdés segítségével hajtottuk végre. E kérdések esetében olyan válaszlehetőségeket adtunk meg, hogy azok közül a megfelelő realitásérzékkel rendelkező hallgatók ki tudják szűrni a helyes választ. A pénzügyi fogalmak ismeretét szintén zárt kérdések segítségével mértük, ám ezeknél a kérdéseknél – szemben a gyakorlati tudás vizsgálatával – a hallgatóknak nem volt lehetőségük a „Nem tudom” opció megjelölésére, ezáltal kényszerített válaszadást értünk el, amiből adódóan lehetséges valamilyen szintű torzítás. A pénzügyi ismeretet feltérképező kérdésekre adott helyes válaszok számát és arányát, illetve a véletlentől való szignifikáns eltérést tesztelő egymintás t-próbák statisztikáit az 1. táblázat szemlélteti.

1. táblázat: A pénzügyi ismeretet vizsgáló kérdésekre adott válaszok jellemzői
Table 1.: Characteristics of the answers to questions designed to reveal financial knowledge

Vizsgált ismeret	Helyes választ adók száma (fő)	Helyes választ adók aránya (%)	Várható érték	t-próba
Osztás (gyakorlati)	113	100	-	-
Infláció (gyakorlati)	110	97	0,25	47,626***
Hozam (gyakorlati)	111	98	0,25	58,776***
Diverzifikáció (elméleti)	95	84	-	-
EBKM ^a (elméleti)	81	72	0,25	10,965***
THM ^b (elméleti)	90	80	0,25	14,364***
BEVA ^c (elméleti)	48	42	0,33	2,029*

(Saját szerkesztés saját kutatás alapján)

Megjegyzés: *** 1%-on szignifikáns, * 5%-on szignifikáns, ^a Egységesített Betéti Kamatlábmutató, ^b Teljes Hiteldíjmutató, ^c Befektető-védelmi Alap

Összességében megállapítható, hogy az osztás, az infláció és a hozamszámítás terén a megkérdezett diákok ismeretei jók, hiszen az e témában feltett kérdésekre a megkérdezettek jelentős része (100%, 97%, 98%) helyes választ adott. Fontos kiemelnünk, hogy az országos „átlaghoz” képest a hozamszámítás terén pozitív eltérést tapasztaltunk, hiszen a 2010-es OECD kutatás során ez volt az a téma, amely a legtöbb gondot okozta a válaszadóknak, a megkérdezettek alig kétharmada adott helyes választ a kérdésre (Atkinson, Messy 2012).

A helyes válaszok aránya csökkent a pénzügyi fogalmakkal kapcsolatos elméleti kérdések során. A hallgatók 84%-a tudta azt, hogy többféle részvény vásárlásával csökkenteni tudjuk a részvénypiaci befektetések kockázatát. Az OECD 2010-es vizsgálata során a diverzifikáció fogalma még kevésbé ismertnek bizonyult, a megkérdezettek 39%-a nem tudott erre a kérdésre helyes választ adni (Atkinson, Messy 2012). A hallgatók 72%-a volt tisztában azzal, hogy mit jelent az EBKM, míg 80%-uk tudta azt, hogy minek a rövidítése a THM. Az elméleti kérdések esetében a legkevesebb helyes válasz a BEVA ismeretének vizsgálata során született (48%). Mindez pedig elszomorító eredménynek tekinthető, tudva azt, hogy gazdasági képzésben részt vevő hallgatókról van szó.

Kutatásunk során egymintás t-próba segítségével megvizsgáltuk, hogy a pénzügyi tudást feltérképező kérdésekre adott helyes válaszok arányai szignifikánsan eltérnek-e a véletlentől. Az 1. táblázatban láthatjuk, hogy mindegyik kérdésre szignifikánsan többen válaszoltak jól, mintha véletlen választ adtak volna. A diverzifikáció fogalmának ismeretét feltérképező kérdés esetében – mivel kétértékű változóról van szó – binomiális próbát alkalmaztunk az eloszlás vizsgálatához. Ennek eredményei alátámasztják, hogy szignifikánsan ($p < 0,001$) többen válaszoltak a kérdésre jól, mint azt a statisztikai valószínűség indokolná.

A kutatás során figyelmet fordítottunk a hallgatók vélt pénzügyi ismereteinek feltérképezésére és valós ismereteikkel való összevetésére is. A hallgatók vélt pénzügyi tudását ötelemű Likert-skála segítségével mértük, míg valós tudásukat a korábban ismertetett hét kérdésre adott helyes válaszok számával. A valós pénzügyi ismeretek vélt pénzügyi ismeretekkel való összevetéséhez a helyesen megválaszolt kérdések számát ötfokozatú skálára alakítottuk (0–1 helyes válasz 1, 2 helyes válasz 2, 3–4 helyes válasz 3, 5 helyes válasz 4, 6–7 helyes válasz 5 pontot jelentett), megkapva így a valós pénzügyi tájékozottság egyfajta összetett mutatóját. Így arra a megállapításra jutottunk, hogy a megkérdezettek jelentős része alulértékeli pénzügyi tudását. Ugyanis míg a vélt pénzügyi ismeretek átlaga ötfokozatú skálán 3,44 volt (szórás: 0,68), addig a valós ismeretek átlaga az új, ötfokozatú skálán 4,49 (szórás: 0,69), páros mintás t-próba alapján pedig kijelenthetjük, hogy a hallgatók valós pénzügyi ismeretei szignifikánsan ($p < 0,001$) magasabbak, mint a vélt ismeretei.

Azt is vizsgáltuk, hogy van-e kapcsolat a diákok pénzügyi tudásának szintje és aközött, hogy a középiskolai tanulmányaik során vettek-e részt pénzügyi-gazdasági oktatásban. A Khi-négyzet próbák világossá teszik számunkra, hogy a pénzügyi ismeret szintje és a középiskolában szerzett pénzügyi-gazdasági ismeretek között nincsen összefüggés ($p > 0,05$).

A hallgatók pénzügyi ismeretének szintjéről összességében megállapítható, hogy az országos átlaghoz képest nem nagy eltérést mutat, hiszen az OECD kutatás egyik fő megállapítása, hogy habár a magyarok pénzügyi ismeretei nemzetközi tekintetben átlag feletti, egyes pénzügyi fogalmak terén még súlyos hiányosságok mutatkoznak (Atkinson, Messy 2012).

4.2. Pénzügyi viselkedés

A közgazdász hallgatók pénzügyi viselkedését 11 kérdés feltételével mértük. Először a hallgatók bankválasztásának szempontjait vizsgáltuk, ehhez azonban tudnunk kellett, hogy a megkérdezett diákok rendelkeznek-e egyáltalán bankszámlával, illetve mióta állnak kapcsolatban az adott pénzintézettel. A kérdésre adott válaszokból kiderült, hogy a válaszadók 98%-a rendelkezett bankszámlával. A hallgatók többsége (68%) már az általános iskolai éveitől kapcsolatba került valamelyik pénzintézettel, tehát az ő számlanyitását nagy

valószínűséggel szülei kezdeményezték. A diákok 10 és 20%-a nyilatkozta azt, hogy bankszámláját középiskolai vagy egyetemi tanulmányait megelőzően nyitotta.

A bankszámlával rendelkező hallgatók közül majdnem mindenki azt a bankot választotta, amelyet a szülei, rokonai ajánlottak számára (77%), míg a második és harmadik legfontosabb szempont a banki szolgáltatások díja (56%), valamint a bank hírneve, ismertsége (54%) volt. Az általunk vizsgált közgazdász hallgatók viselkedése a legfontosabb tényező terén nem mutat eltérést az országos „átlaghoz” képest, hiszen 2006-ban a fiatalok szintén a szülők, rokonok ajánlásait jelölték mint a bankválasztásukat leginkább meghatározó tényezőt. A második és harmadik helyen viszont eltérést tapasztalhatunk, hiszen a megkérdezettek számára 2006-ban a második és harmadik legfontosabb szempont a banki szolgáltatások minősége és az ügyfélkiszolgálás színvonala volt (MNB 2006).

A megtakarítással való rendelkezés vizsgálata során arra a megállapításra jutottunk, hogy a hallgatók 60%-a rendelkezik megtakarítással. A korábbi kutatásokhoz képest e téren pozitív eltérést figyeltünk meg, hiszen 2010-ben a megkérdezettek 48%-a számolt be arról, hogy rendelkezik megtakarítással (Atkinson, Messy 2012). A megtakarításokkal rendelkezők 50%-a passzív megtakarító, azaz megtakarításait otthon tartja, rokonok gondjaira bízta vagy éppen folyószámlán tartja, ami pedig nem bizonyul aktív megtakarító magatartásnak, hiszen előfordulhat, hogy a megtakarítás automatikusan állt elő annak következtében, hogy a hallgatók bevételei meghaladták a kiadásait. Ezzel szemben az aktív megtakarítók főként (84%) megtakarítási számlákon tartják a pénzüket, és csak nagyon kicsi azoknak az aránya (16%), akik befektetési terméket vásároltak, holott azzal nagyobb nyereség érhető el. Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a középiskolában szerzett pénzügyi-gazdasági ismeret vajon befolyásolja-e a hallgatók megtakarító magatartását, ehhez keresztábra-elemzést végeztünk. A Khi-négyzet próba alapján egyértelműen kijelenthetjük, hogy nincs szignifikáns kapcsolat a vizsgált változók között ($p=0,171$), tehát a megtakarítással való rendelkezést a középiskolai pénzügyi-gazdasági oktatásban való részvétel nem befolyásolta.

A hallgatók hitelekkel szemben tanúsított magatartását két kérdés segítségével teszteltük. A válaszokból kiderült, hogy a megkérdezett 113 diákból csupán 11 rendelkezik valamilyen hitellel, valamint arra kérdésre, hogy vennének-e fel hitelt a mindennapi kiadásaik fedezésére csupán 4 hallgató válaszolt igennel. Az országos átlaghoz képest e téren némileg alacsonyabb értéket tapasztaltunk, hiszen 2010-ben a válaszadók 14%-a nyilatkozott úgy, hogy hitelfelvétellel él, amennyiben a kiadásait nem fedezik a bevételei (Atkinson, Messy 2012).

Negyedik témakörként a diákok pénzügyi termékek kiválasztása előtti tájékozódás során tanúsított magatartását vizsgáltuk. A válaszokból kiderült, hogy jelentős részük (72%) igyekszik mérlegelni a választás előtt, míg kis részük az, akiknél megfigyelhető az aktív piaci részvétel hiánya. A diákok magatartása tudatosabbnak tekinthető az átlaghoz képest, hiszen 2010-ben a megkérdezettek 5%-a nyilatkozott arról, hogy körbenéz a piacon egy-egy pénzügyi termék kiválasztása előtt (Atkinson, Messy 2012). A tájékozódás kérdésénél szintén kitértünk a középiskolai pénzügyi-gazdasági képzésben való részvétel hatásának keresztábra-elemzés segítségével történő vizsgálatára, de ez esetben sem találtunk összefüggést ($p=0,216$) a vizsgált változók között.

A vizsgálat alapján arra a megállapításra jutottunk, hogy a DE GTK hallgatói az „átlagos” fiatalokhoz képest csupán két téren tanúsítanak tudatosabb magatartást, mégpedig a megtakarítás és a pénzügyi termékek kiválasztása előtti tájékozódás terén, míg a hitelfelvétel, valamint a bankválasztás szempontjából tanúsított magatartásuk közel azonos az „átlagos” fiatalok magatartásával.

4.3. Pénzügyi attitűdök és preferenciák

A hallgatók pénzügyi attitűdjeit három skálázott állítás segítségével mértük. A hallgatóknak egytől ötig terjedő Likert-skálán kellett értékelniük, hogy mennyire értenek egyet a pénzhez, megtakarításhoz kapcsolódó negatív állításokkal („Általában a másnak élek.”, „Jobb a pénzt azonnal elkölteni, mint hosszabb távra félre tenni.”, „A pénz arra való, hogy elköltsük.”). Az adatok elemzését megelőzően kódolást hajtottunk végre, a következőképpen: a válaszokat -2, -1, 0, 1, 2 értékekkel kódoltuk, mégpedig úgy, hogy az eredetileg adott 1-es értékhez (egyáltalán nem ért vele egyet) +2-es értéket rendeltünk, míg az 5-ös értékhez -2-es értéket rendeltünk. E három kérdésre adott válaszok összesítését követően létrehoztuk a Pénzügyi Attitűd Mutatót (PAM), amely -6-tól +6-ig vehet fel értékeket, ahol a +6 a pénzhez, megtakarításokhoz való teljesen pozitív, míg a -6 a teljesen negatív hozzáállást jelenti.

A PAM átlaga alapján (2,12, szórás: 1,992) azt a következtetést vontuk le, hogy a mintába bekerült hallgatókat inkább pozitív pénzügyi attitűd jellemzi, mintsem negatív. Az általunk kapott eredményeket az országos átlaggal összevetve arra a megállapításra jutottunk, hogy a közgazdász hallgatók attitűdjei a 2010-es OECD kutatáshoz (Atkinson, Messy 2012) hasonlóan átlag feletti értéket mutatnak.

A PAM elemzése során megvizsgáltuk, hogy van-e kapcsolat a mutató értékei és a középiskolában szerzett pénzügyi-gazdasági ismeret között. A független mintás t-próbák elvégzését követően megállapítottuk, hogy a középiskolai pénzügyi-gazdasági oktatásban részesülők PAM átlaga megegyezik a hasonló jellegű középiskolai oktatásban nem részesülők mutatójának átlagával ($p=0,504$). Mindezt pedig úgy értékelhetjük, hogy a fiatalok pénzügyi képzését még akár 18 évesen sem késő elkezdni.

A hallgatóknak a pénzhez való viszonyát egy nyitott kérdés feltételével is vizsgáltuk. Arra voltunk kíváncsiak, hogy ha minden erőfeszítés nélkül hozzájutnának 2 millió forinthez, mit kezdenének vele. A válaszokból kiderült, hogy a diákok többsége hosszabb távon gondolkodik, hiszen a megkérdezettek 60%-a a rendelkezésére bocsátott összeget befektetné, családi vállalkozást alapítana, befektetési terméket vásárolna, vagy éppen megtakarítási számlán helyezné el. Ezzel szemben akadtak olyan válaszok is, amelyek a diákok pénzzel kapcsolatos meggondolatlan döntéshozataláról, rövid távú gondolkodásáról tesznek tanúbizonyságot. Talán a legelgondolkodtatóbb válaszok a következők voltak: „Felraknám egy meccsre Tippmixen, hogy megtriplázzam.”, „Betenném egy borítékba otthon és gyűjtenék még hozzá.”

5. Következtetések

A pénzügyi kultúra terén folytatott vizsgálataink eredménye alátámasztja az e terén végzett korábbi kutatások megállapításait, mely szerint a fiatalok pénzügyi kultúrája a számos fejlesztési erőfeszítés ellenére továbbra is hiányosságokat mutat.

A diákok pénzügyi ismereteit vizsgáló gyakorlati kérdések elemzését követően kijelenthetjük, hogy a hallgatók jelentős része birtokában van a mindennapi pénzügyi döntésekhez szükséges matematikai tudásnak, míg a pénzügyi fogalmak ismerete terén hiányosságokat véltünk felfedezni. Az eredmények alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a középiskolában szerzett pénzügyi-gazdasági ismeretek nem befolyásolják a mintában szereplő hallgatók pénzügyi tudását, illetve a diákok jelentős része alulértékeli pénzügyi tájékozottságát. Az országos átlaggal való összehasonlítást követően pedig egyértelműen megállapítható, hogy habár a közgazdász hallgatók és az „átlagos” fiatalok pénzügyi ismerete

retei átlag felettiék, egyes pénzügyi fogalmak terén még mindig jelentős hiányosságok mutatkoznak.

A pénzügyi viselkedés feltérképezése megmutatta, hogy a fiatalok bankválasztása során a korábbi kutatások eredményeihez hasonlóan a szülők, rokonok ajánlása a meghatározó. A hitellel való rendelkezés, valamint a mindennapi fogyasztási cikkek hitelből való finanszírozása esetében nem tapasztaltunk jelentős eltérést a korábbi eredményekhez képest, mind a közgazdász hallgatók, mind pedig az „átlagos” fiatalok tudatos magatartásról tettek tanúbizonyságot. A megtakarítással való rendelkezés, illetve a pénzügyi termékek kiválasztása előtti tájékozódás vizsgálatánál az „átlagos” fiatalokhoz képest pozitívabb viselkedésmintát tapasztaltunk a vizsgált hallgatók körében, majd megállapítottuk, hogy a középiskolában szerzett pénzügyi-gazdasági tudás sem a megtakarítással való rendelkezést, sem pedig a pénzügyi termékek kiválasztása előtti tájékozódást nem befolyásolja.

A kutatás felhívja a figyelmet arra, hogy habár a közgazdász hallgatók pénzügyi attitűdjei az országos átlaghoz hasonlóan átlag feletti értéket mutatnak, megtakarító magatartásukban azonban ez nem nyilvánul meg teljes egészében. A vizsgált hallgatók pénzügyi attitűdjében nem találtunk eltérést a középiskolában szerzett pénzügyi-gazdasági ismeretek függvényében.

Összességében elmondható, hogy a mintában szereplő közgazdász hallgatók pénzügyi kultúrája a pénzügyi viselkedés kivételével nem tekinthető magasabb szintűnek, mint a pénzügyi-gazdasági képzésben nem részesülőké, így első hipotézisünket (H1) elvetettük. Emellett a középiskolában szerzett pénzügyi-gazdasági ismeret a pénzügyi kultúra egy eleménél sem jelentkezik pozitív befolyásoló tényezőként, így második hipotézisünket (H2) is elvetettük. Ezek alapján kijelenthetjük, hogy a fiatalok pénzügyi-gazdasági képzetét még akár egyetemista éveik alatt sem késő elkezdeni.

A legnagyobb változásra a fiatalok megtakarítási hajlandóságának területén lenne szükség, hiszen a kutatásból ugyan kiderült, hogy többségük már most is tudatosan a jövőt szem előtt tartva takarékoskodik, de ez az arány lehetne jobb is. Bár már történtek előrelépések, az államnak nagyobb figyelmet kellene fordítani a fiatalok pénzügyi ismereteinek a bővítésére, akár a NAT-ba beépített, önálló tantárgy keretében megvalósított gazdasági oktatással, hiszen ez a korosztály már nagyon fiatalon banki ügyféllel válik, és tudatos pénzügyi döntéseik hiányában az ország egy újabb krízis közepén találhatja magát.

Felhasznált irodalom

- ÁSZ (2013): Felmérés a felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúrájáról. Kutatási jelentés. Állami Számvevőszék.
- ÁSZ (2014a): Az Állami Számvevőszék szerepe a pénzügyi kultúra fejlesztésében. Projektfüzet, Állami Számvevőszék, <https://www.asz.hu/storage/files/files/Szakmai%20kutat%C3%A1s/2014/t366.pdf?download=true>. www.asz.hu. Adatok letöltve: 2016. február.
- ÁSZ (2014b): Nemzetstratégiai kérdés a fiatalok (köz)pénzügyi tudatosságának erősítése. ÁSZ Hírportál. <http://www.aszshirportal.hu/hu/hirek/-nemzetstrategiai-kerdes-a-fiatalok-kozpenezugy-tudatossaganak-erositese>. www.aszshirportal.hu. Adatok letöltve: 2014. szeptember. <https://www.asz.hu/storage/files/files/Szakmai%20kutat%C3%A1s/2013/t353.pdf?download=true>. www.asz.hu. Adatok letöltve: 2016. január.
- Atkinson, Adele, Messy, Flore-Anne (2012) Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions. No. 15. OECD Publishing. <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5k9csfs90fr4.pdf?expires=1458415189&id=id&accname=gues>

- t&checksum=3C4B5263A4DE919756579BCD023E0CA3. www.oecd.org. Adatok letöltve: 2014. március.
- Béres Dániel (2013): A pénzügyi kultúra – Mi is ez valójában? Pénzügyi Szemle Online. <http://www.penzugyiszemle.hu/vitaforum/a-penzugyi-kultura-mi-is-ez-valojaban>. www.penzugyiszemle.hu. Adatok letöltve: 2014. március.
- Csiszárík-Kocsir Ágnes (2013): Huszonéves fiatalok pénzügyi alapfogalom ismerete egy kérdőíves kutatás eredményeinek tükrében. Tanulmány. Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar. Budapest. http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/VEABtanulmanyok/csiszarik_kocsir_agnes.pdf. www.kgk.sze.hu. Adatok letöltve: 2014. március.
- Hornyák Andrea (2011): A fiatalok, mint potenciális banki ügyfelek. XII. Rodosz Konferencia. Kolozsvár. <https://www.yumpu.com/hu/document/view/36952185/a-fiatalok-mint-potencialis-banki-a-1-4-gyfelek-rodosz>. www. Adatok letöltve: 2014. március.
- Hornyák Andrea (2013): Pénzügyi kultúra és gazdasági oktatás. Ez lehet a megoldás? *Educatio*. 22. évf. 1. sz. pp. 89-95.
- Hung, Angela A., Parker, Andrew M., Yoong, Joanne K. (2009): Defining and Measuring Financial Literacy. RAND Labor and Population, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2009/RAND_WR708.pdf. www.rand.org. Adatok letöltve: 2014. április.
- Husz Ildikó, Szántó Zoltán (2011): Mi a pénzügyi kultúra? In: Czakó Ágnes, Husz Ildikó, Szántó Zoltán szerk. (2011): *Meddig nyújtózkodjunk? A magyar vállalkozások pénzügyi kultúrájának változása a válság időszakában*. BCE Innovációs Központ Nonprofit Kft. Budapest. pp. 7–12.
- Kovács Ildikó Éva, Mihály Nikolett, Mészáros Aranka, Madarász Imre (2013): A pénzzel kapcsolatos attitűd és különböző demográfiai változók kapcsolatának vizsgálata magyar egyetemi hallgatók mintáján. *Közgazdász Fórum*. 16. évf. 1. sz. pp. 37-58.
- Kovácsné Henye Livia (2013): „Online generáció versus pénzügyi kultúra”. In: Karlovitz János Tibor szerk. (2013): *Társadalomtudományi gondolatok a harmadik évezred elején*. International Research Institute s.r.o. Komárno. pp. 61–69.
- MNB (2006): A 14–17, illetve a 18–30 évesek pénzügyi kultúrájának felmérése: Kvantitatív kutatási jelentés. Magyar Nemzeti Bank. Budapest. <http://www.mnb.hu/letoltes/mnb-penzugyi-kultura-quantitativ.pdf>. www.mnb.hu. Adatok letöltve: 2014. június.
- Nagy Péter, Tóth Zsófia (2012): „Értelem és érzelem” A lakossági ügyfelek gazdasági magatartása és a bankokkal kapcsolatos attitűdjei. *Hitelintézeti Szemle*. 11. évf. különszám. pp. 13–14.
- Süge Csongor (2010): A pénzügyi kultúra mérhetősége. In: Tompáné Daubner Katalin, Miklós György szerk. (2010): *Tudomány napi előadás. Tudományos Mozaik 7. Második kötet*. Tomori Pál Főiskola. Kalocsa. http://www.tpfk.hu/web/suge.csongor/publikaciok/Penzugyi_kultura_2010.pdf. www.tpfk.hu. Adatok letöltve: 2014. február.